Llorenç Casanovas i Eloi Torrents

LA MIGRACIÓ INTERNACIONAL AL PENEDÈS[1], UNA APROXIMACIÓ DEMOGRÀFICA

RESUM

INTRODUCCIÓ: NOVES REALITATS I NOUS REPTES

A ningú li passa per alt els canvis a nivell demogràfic que s'han produït en els últims anys al Penedès i al conjunt de municipis que configuren el territori. La complexitat social creixent i la diversitat de població procedent de diferents països i continents, és segurament el fenomen que ha generat un major impacte a la societat catalana moderna i que és més perceptible a nivell social. El fenomen migratori és, doncs, per l'impacte i les transformacions que comporta el principal factor d'atenció no només de la demografia, sinó també des del punt de vista social i polític. L'objectiu de l'estudi ìImmigració internacional i població estrangera al Penedès, 1991-2008: una aproximació comarcalî que es presenta de manera abreujada en aquest article, pretén realitzar una radiografia diacrònica de l'evolució de la població penedesenca en els darrers anys, posant especial èmfasi en el fenomen migratori internacional i l'evolució de la població estrangera resident al territori.

Amb aquest estudi preteníem resoldre moltes preguntes que, intuïtivament estan presents en la consciència col·lectiva de la població, però que calia traduir en xifres i analitzar detingudament a través de les tècniques i dels mètodes demogràfics. Com ha influït el creixement demogràfic dels últims anys al Penedès? De quins continents i països procedeixen els residents estrangers? Com es distribueixen territorialment? Existeixen xarxes migratòries consolidades? Quins canvis s'han esdevingut en l'estructura de la població? En definitiva, un reguitzell de preguntes que no ens poden passar per alt si volem conèixer i aproximar-nos a una realitat que no deixa indiferent a ningú i que suscita debats i posicionaments sovint confrontats, però que necessàriament planteja nous reptes per a la societat penedesenca. Cal donar resposta a una realitat complexa, però per a construir la societat del futur, cal més que mai, conèixer la societat del present.

ABSTRACT

INTRODUCTION: NEW REALITIES AND NEW CHALLENGES

No one can overlook the democratic changes that have taken place in the Penedès Area and the rest of the country during the last few years. The growing social complexity and the diversity of our population with so many different countries and continents of origin is certainly the phenomenon that has generated the biggest impact on modern Catalan society and which is most perceptible on a social level. The immigration phenomenon provokes the main focus of attention, not just due to the impact and transformations it involves in terms of demography

1 L'àmbit territorial de referència de l'estudi abraça les comarques de l'Alt i Baix Penedès i, el Garraf.

but also within the social and political spheres. The goal of the survey "Immigració internacional i població estrangera al Penedès, 1991-2008: una aproximació comarcal" (International immigration and foreign population in the Penedès Area, 1991-2007: a county-level approximation), which is briefly introduced in this article, aims at providing a diachronic x-ray of the Penedès population's evolution in the last few years and place special emphasis on the international immigration phenomenon and the evolution of foreign population living in this area.

With this survey we would like to solve many questions that are intuitively present in the population's collective mind, but needed to be translated into figures and be carefully analysed through demographic techniques and systems. How has it influenced the demographic growth of the Penedès Area in the last few years? Which continents and countries do foreign residents come from? How are they distributed along the country? Are there consolidated immigration networks? Which changes have taken place within the population structure? In the end, a series of questions that cannot be overlooked if we'd like to know and get close to a reality which concerns us all and gives rise to debates and often conflicting positions, but which necessarily puts forward new challenges for Penedès society. A response must be given to this complex situation but, in order to build our future society, it is necessary, more than ever, to get to know our present society.

Penedès compte amb una rica tradició d'estudis demogràfics que han tingut com a objecte d'estudi el conjunt del territori penedesenc o alguna de les seves comarques o municipis, principalment des de la demografia històrica. Aportacions d'autors i autores com Àngels Torrents, Josep Mª Iglésies, Antoni Massanell o Albert Virella han permès aproximar-nos i conèixer amb detall la història de la població del Penedès. Aquest estudi pretén fer una nova aportació al coneixement de la realitat demogràfica del Penedès, que ens ha de permetre obtenir una visió global, objectiva i actual dels municipis penedesencs i de la seva població, en un context d'importants i profunds canvis.

El territori del Penedès, ja sigui pel seu posicionament dins de la geografia catalana ñ a mig camí entre les àrees de Barcelona i de Tarragona-, com pel model de desenvolupament econòmic diversificat ñagricultura, indústria, construcció, serveis i turisme- s'ha vist inevitablement influenciat per les dinàmiques i els canvis que s'han succeït al conjunt del país on l'augment de la població en un breu període de temps ha superat qualsevol precedent històric. El creixement demogràfic que ha conegut el conjunt de Catalunya ha tingut la seva traducció a les comarques del Penedès, on el paper de les migracions internacionals i l'augment de la mobilitat interna residencial n'han estat els factor explicatius clau.

Però, lluny de la dicotomia que caracteritzava el model migratori tradicional on els eixos unidireccionals vers els nuclis industrials definien el procés amb una clara identificació de les zones d'emigració i els espais d'immigració, a dia d'avui existeix una complexitat creixent en la definició del sistema migratori català i penedesenc per la ràpida i creixent transformació del conjunt del territori: expansió dels espais urbans, augment de les vies de comunicació entre nuclis de població, augment dels espais d'integració funcional, multidireccionalitat dels fluxos migratoris, patrons diferencials segons grups de població, percepció diferencial de l'espai... A partir de la dècada dels 80, es produeix una diversificació de les estructures migratòries a Catalunya, paral·lelament a un augment de la diversitat i procedència de la població resident, que defineixen un nou model de societat.

L'estudi inicia el seu anàlisi l'any 1991, un moment en què la presència de població estrangera i la mobilitat internacional al Penedès era residual, fent un recorregut històric fins arribar a l'any 2008, moment a partir del qual s'inicia un nou cicle estretament vinculat amb l'etapa de crisi econòmica internacional. Un lapse de temps, per altra banda, en què s'ha efectuat un aprofundiment en la caracterització i la intensitat del fenomen migratori internacional al Penedès. L'anàlisi comarcal i municipal ha permès aprofundir en els aspectes demoespacials de la migració de la població de nacionalitat estrangera i prendre consciència de la complexitat creixent d'un fenomen que fins fa pocs anys estava dominat principalment per les migracions internes fruit dels processos de desconcentració urbana de l'Àrea Metropolitana de Barcelona.

És evident que la societat penedesenca, igual que el conjunt català, ha canviat la seva estructura i composició, i aquesta és ja una realitat irreversible. I aquest serà un dels nous reptes que haurà d'afrontar la societat catalana i penedesenca del futur: la gestió de la complexitat i diversitat en un mateix espai.

EL CREIXEMENT DEMOGRÀFIC AL PENEDÈS

El Penedès ha conegut en els darrers anys un fort creixement de població, sobretot per la intensificació dels fluxos migratoris provinents de l'estranger.

Els darrers anys, especialment durant la darrere dècada, el conjunt de Catalunya ha experimentat un fort creixement de la població resident, que s'ha traduït en importants canvis a nivell demogràfic, però també en canvis socials, urbanístics, territorials i de percepció de l'espai. Catalunya ha superat la barrera infranquejable durant molts anys dels sis milions d'habitants, superant a dia d'avui els 7 milions i mig de residents. Un fenomen que es troba estretament vinculat a la intensificació dels fluxos migratoris provinents de l'estranger, a partir sobretot de l'entrada del segle XXI. Aquest fort creixement demogràfic, però, no és uniforme en l'espai català ni regular en el temps, i resta sotmès als processos de relocalització constant que es produeixen sobre el territori, atenent a factors econòmics, laborals i del mercat de l'habitatge.

Els territoris del Penedès no han restat aliens al procés de creixement demogràfic que ha conegut el país en aquests darrers anys. La seva situació geogràfica dins del conjunt català (entre les àrees metropolitanes de Tarragona i de Barcelona) l'han convertit en espai idoni de recepció de població, vinguin directament de l'estranger o des de les regions d'elevada densitat poblacional, principalment l'Àrea Metropolitana de Barcelona. La immigració internacional i els processos de desconcentració metropolitana han coincidit en un mateix període, afavorint de manera definitiva a l'important creixement demogràfic dels darrers anys al Penedès. L'any 1991 residien al Penedès un total de 184.858 persones, una xifra que l'any 2008 ascendeix fins als 337.814 residents[2], amb un increment de població durant el vigent període de més de 150.000 persones corresponent a un augment d'un 82,7%. Tanmateix, aquest increment no ha tingut la mateixa intensitat a les tres comarques: l'Alt Penedès, la comarca d'interior, ha incrementat la seva població en un 45,7%, mostrant doncs, un ritme inferior al presentat pel conjunt del Penedès. La població del Garraf ha experimentat un creixement del 82,6%, en la mateixa línia del creixement experimentat pel conjunt del territori. L'increment més significatiu però, es produeix al Baix Penedès, que durant aquest període ha experimentat un forta intensitat en el creixement de la seva població, amb un percentatge d'un 151,2%, una proporció que no té comparació ni precedents en cap altra comarca catalana. D'aquesta manera el pes

2 L'any 2010, el nombre de residents a les tres comarques se situa ja en els 349.032 habitants.

demogràfic de la comarca del Baix Penedès sobre el conjunt del Penedès ha estat creixent des de 1991, passant del 20,6% al 28,3%, en detriment del pes de l'Alt Penedès, que passa del 37,8% al 30,1%. El Garraf que és la comarca més poblada dins del conjunt del territori manté un pes demogràfic constant en els darrers anys al voltant del 42%.

En contraposició, en el mateix període, la població de Catalunya s'ha incrementat de mitjana un 21,5%, una tercera part del creixement experimentat pel conjunt del Penedès. En la mesura que la població penedesenca presenta uns índexs de creixement molt superiors a la mitjana catalana, experimenta una elevada intensitat demogràfica que ha implicat profunds i ràpids canvis de la seva realitat territorial, demogràfica i social.

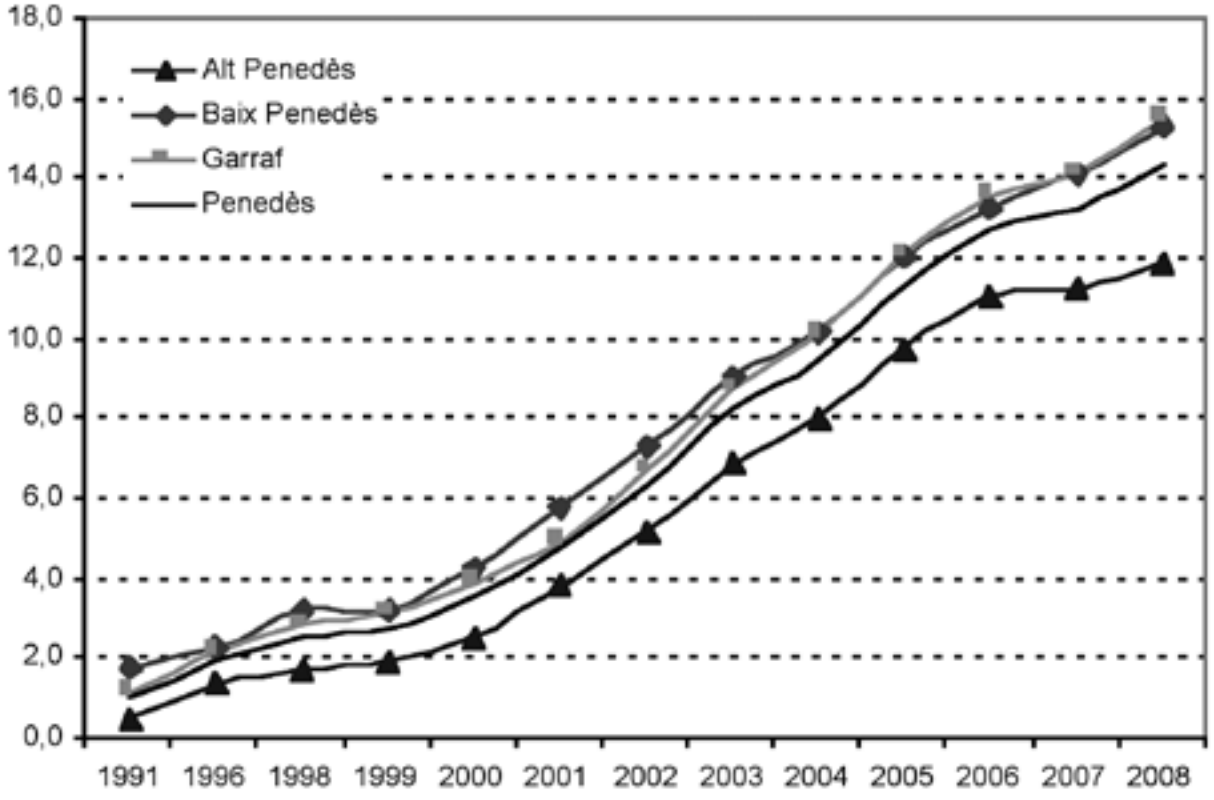
Evolució de la població de Catalunya, del Penedès i de les seves comarques

	Total població				
	Alt Penedès	Baix Penedès	Garraf	Penedès	Catalunya
1991	69.863	38.080	76.915	184.858	6.059.494
1996	73.196	47.550	90.435	211.181	6.090.040
2001	79.712	60.369	107.147	248.273	6.361.365
2006	96.779	85.756	133.117	315.652	7.134.697
2008	101.758	95.644	140.412	337.814	7.364.078
	Població estrangera				
	Alt Penedès	Baix Penedès	Garraf	Penedès	Catalunya
1991	340	683	906	1.929	66.334
1996	999	1.091	1.985	4.075	98.035
2001	3.057	3.497	5.323	11.877	257.320
2006	10.736	11.399	18.101	40.236	913.757
2008	12.167	14.691	21.812	48.670	1.103.790

Font: elaboració pròpia a partir de les dades del Cens de 1991, del Padró d'Habitants de 1996 i del Padró Continu del 2001, 2006 i 2008.

L'increment demogràfic dels darrers anys s'ha originat principalment pel factor migratori, que n'ha estat un dels seus motors principals. Encara que la natalitat ha conegut increments significatius en aquests últims anys, l'aportació del creixement natural és molt inferior al migratori; un fet que es reprodueix al conjunt de les tres comarques. Paral·lelament, la recuperació de les taxes de natalitat durant els darrers anys s'explica bàsicament per l'estructura per edats dels fluxos migratoris que es concentren principalment en les edats adultes joves, que són les edats més fèrtils del cicle de vida. Ha estat, doncs, el creixement migratori el que també ha impulsat una recuperació del saldo vegetatiu, coincidint però, en el temps, amb l'arribada a l'edat fèrtil de les generacions del baby-boom. Una conjunció de factors coincidents en el temps que deriva en un fort creixement demogràfic.

Evolució del pes de la població estrangera a les comarques del Penedès

Font: elaboració pròpia a partir de les dades del Cens de 1991, del Padró d'Habitants de 1996 i del Padró Continu del 2001 i el 2008.

LA DISTRIBUCIÓ DE LA POBLACIÓ AL PENEDÈS

La població del Penedès es concentra a la franja costanera i a les capitals comarcals.

La distribució territorial de la població penedesenca no és homogènia i presenta una important concentració als municipis de la franja costanera i a les capitals comarcals. El creixement accelerat de la població entre el període 1991 i 2008 no ha alterat significativament aquesta distribució de la població en l'espai. L'any 2008, tots els municipis litorals del Penedès superen els 10.000 habitants, mentre que a les zones d'interior, tan sols Vilafranca del Penedès i Sant Sadurní d'Anoia superen aquesta xifra de residents. Aquesta distribució està estretament vinculada a factors econòmics (desenvolupament de l'activitat econòmica), laborals (demanda de mà d'obra) i residencials (segregació de l'espai segons disponibilitat i característiques del parc de l'habitatge). L'any 1991, el 53% de la població del Penedès residia en algun dels seus municipis costaners; l'any 2008, aquest percentatge ja arribava al 60%. Hi ha per tant, una tendència a la concentració de la població penedesenca en la franja costanera. Per altra banda, les capitals comarcals, concentraven el 1991, el 48% del total de la població resident al Penedès; un percentatge que decreix amb els

anys fins a situar-se en el 40,6% l'any 2008. La població estrangera presenta també una elevada concentració a la franja costanera (el 2008, el 67% dels estrangers del Penedès residien en aquests municipis costaners), mentre que un 42% dels estrangers residien a alguna de les tres capitals comarcals el 2008.

Al llarg de tot el període que transcórrer entre 1991 i 2008 hi ha una menor proporció de residents estrangers a la comarca interior de l'Alt Penedès en relació a les comarques litorals del Baix Penedès i del Garraf. L'any 2008, el 45% dels estrangers del Penedès residien al Garraf, davant del 30% del Baix Penedès i el 25% de l'Alt Penedès. No obstant això, a l'any 2008 totes les tres comarques superen ja el llindar del 10% de població resident estrangera: l'Alt Penedès compta amb un 12% de població estrangera, mentre que al Baix Penedès és del 15,4% i al Garraf del 15,5%. Al conjunt del Penedès aquesta proporció se situa en el 14,4%, unes dècimes inferior a la del conjunt de Catalunya[3].

Cronològicament, el creixement de residents estrangers al territori del Penedès ha estat desigual i presenta períodes de major intensitat. El lapse temporal d'anàlisi es pot dividir en dos grans períodes: de 1991 a l'any 2000 quan s'experimenta un suau però continuat augment dels efectius de nacionalitat estrangera, mentre que a partir de l'arribada del nou mil·lenni, període 2001-2008, el creixement és accelerat. Tot i així, cal destacar que en els últims dos anys es produeix una desacceleració del creixement d'estrangers, fet que suposa un canvi de tendència important, i un símptoma inequívoc de la crisi econòmica actual.

La població estrangera segueix les mateixes pautes de distribució espacial que el conjunt de la població.

La distribució de la població estrangera pels diferents municipis del Penedès tampoc és uniforme i es produeix una major concentració de residents estrangers als municipis de la façana litoral, amb les úniques excepcions de la capital de l'Alt Penedès, Vilafranca, i dels municipis industrials de l'Arboç i Santa Margarida i els Monjos. El grau d'especialització econòmica, les vies de comunicació existents, la centralitat, la xarxa de serveis i equipaments públics o la percepció de l'entorn són factors que acaben determinant la preferència residencial de les persones. El nucli amb una major proporció d'estrangers l'any 2008 és el municipi de Sitges amb el 24,4%[4], mentre que el que presenta una menor proporció és Puigdàlber, petit municipi del centre de l'Alt Penedès, amb tan sols l'1,2%. En nombres absoluts l'any 2008, Vilanova i la Geltrú, capital del Garraf és el municipi que concentra més estrangers, amb 8.658 residents, seguit de Sitges i Vilafranca del Penedès amb 6.596 i 6.200 persones respectivament[5].

Els municipis del Penedès entre 20.000 i 50.000 habitants són els que presenten una major proporció de residents estrangers, mentre que els de menys de 5.000 habitants tenen els percentatges més modestos.

La dicotomia rural/urbà continua tenint un pes significatiu per a la població estrangera a l'hora de determinar les seves pautes espacials i preferències residencials. Al llarg del període 1991-

3 Les darreres dades publicades per l'IDESCAT a l'any 2009 ens ofereix una evolució proporcional del percentatge de població estrangera. L'Alt Penedès se situa en el 12,85%, el Baix Penedès el 16,15% i el Garraf és del 16,1%. Pel conjunt del Penedès la xifra se situa en el 15,13%, mentre que a Catalunya, el percentatge és d'un 15,9%.

4 El 2009, aquest percentatge se situa ja en el 25,3%.

5 A 2009, les dades són: Vilafranca del Penedès, 6.878 estrangers (representant un 17,8%), Vilanova i la Geltrú, 9.283 (14,1%) i Sitges, 7.003 (25,3%).

2008 s'observa una menor presència de residents estrangers en els municipis de menys de 5.000 habitants; una diferència que es fa més acusada a partir de l'entrada del nou mil·lenni. Concretament, els municipis de menys de 2.000 habitants tenen de mitjana un 9% de residents estrangers l'any 2008 i, els municipis entre 2.000 i 5.000 habitants un 8,8%. En canvi, els municipis mitjans d'entre 20.000 i 50.000 residents i per tant, de caràcter urbà, són els que presenten una proporció mes elevada d'estrangers, en concret, el 19,2%. No obstant això, aquestes preferències difereixen segons la comunitat o col·lectiu de referència, presentant pautes d'assentament diferencials.

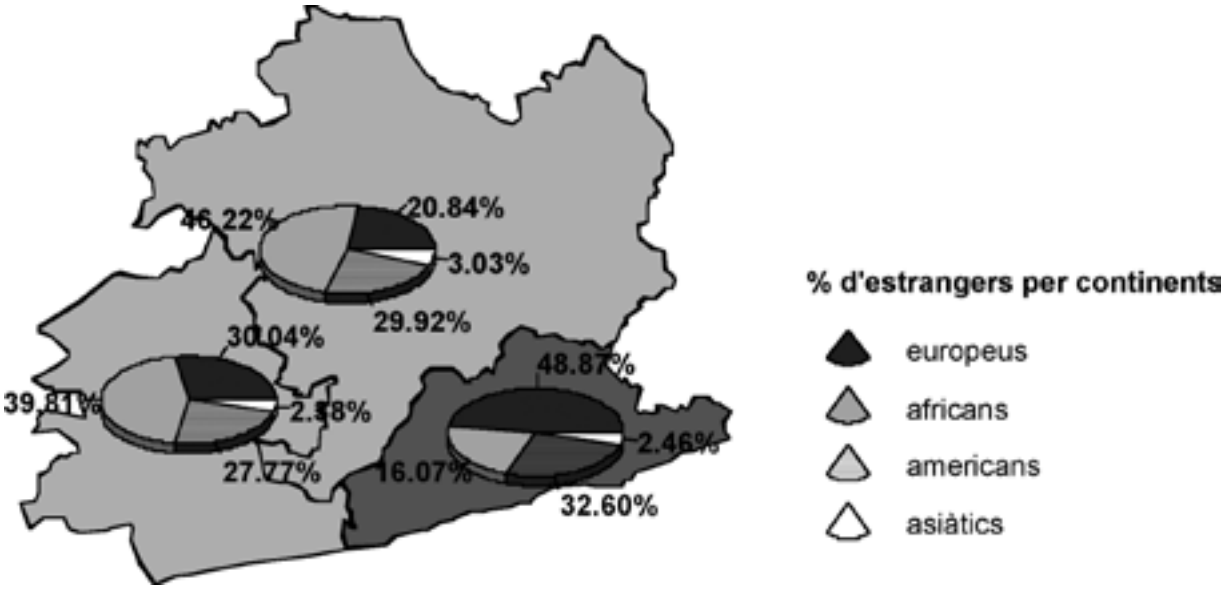
L'ESPECIALITZACIÓ TERRITORIAL DE LA POBLACIÓ ESTRANGERA

Existeixen àrees d'especialització dins del Penedès en les pautes d'assentament de la població estrangera, principalment definits per la frontera litoral/interior.

La població estrangera està constituïda per persones provinents de diferents orígens geogràfics i per tant, aquest grup de població constitueix una realitat altament complexa i heterogènia, amb especificitats en el seu comportament demogràfic i migratori que depenen d'una multiplicitat de factors com: les xarxes migratòries establertes en el territori, la major o menor disponibilitat d'un parc d'habitatges adequat a les realitats econòmiques de cada individu o família, l'existència de vies de comunicació, els costs d'oportunitat o les demandes en el mercat laboral i possibilitats d'aconseguir una feina, entre d'altres. Aquesta multiplicitat de factors es tradueix en una distribució diferencial en l'espai penedesenc de la població estrangera, segons continents de procedència i nacionalitats.

L'any 2008 són les persones procedents del continent europeu el grup més nombrós al Penedès, representant el 36,2% dels residents estrangers. Els segueixen les nacionalitats procedent del continent africà (30,8%) i els del continent americà (30,5%), que agrupen gairebé el mateix nombre de residents. Per la seva banda, els residents del continent asiàtic i oceànic tenen una presència molt minsa al territori i tan sols representen el 2,6% del total dels residents estrangers. No obstant això, les pautes d'assentament entre comarques són diferents. A l'Alt Penedès els africans són clarament majoritaris, a molta distància de la resta d'agrupacions continentals; mentre que, al Baix Penedès els africans també representen l'agrupació majoritària, tot i que a menor distància de les altres agrupacions, i molt particularment dels europeus. El Garraf, en canvi, mostra una distribució per agrupacions continentals clarament divergent en relació a les altres dues comarques: els europeus representen gairebé la meitat de l'estoc d'estrangers i la proporció d'americans també es lleugerament més elevada. En canvi, el volum dels africans és clarament inferior a les altres comarques. Existeix, doncs, una especialització territorial en la distribució de la població de nacionalitat estrangera: la població africana es concentra a la comarca de l'Alt Penedès, l'europea al Garraf, i el Baix Penedès presenta una distribució més equitativa entre africans, europeus i americans.

Percentatges de residents estrangers segons l'agrupació continental a les comarques penedesenques, 2008

Font: elaboració pròpia a partir de les dades del Padró Continu de 2008.

Els residents africans són els que mostren una major dispersió territorial al Penedès.

Les diferents agrupacions continentals presenten pautes de distribució territorial diferencials en els municipis de les comarques penedesenques. L'agrupació que presenta una major dispersió en el territori són les persones de nacionalitat africana, malgrat que resten subrepresentades en els municipis litorals (especialment a la comarca del Garraf). Dins de la Regió Metropolitana de Barcelona les pautes d'assentament territorial dels africans mostren una clara preferència pels municipis de les àrees més perifèriques, essent preponderants en els municipis mitjans i petits amb una especialització econòmica en el sector industrial i agrícola. En el Penedès, els africans són majoritaris en la major part dels municipis de l'Alt Penedès i en bona part del Baix Penedès, precisament en els municipis de menor població i amb una major especialització en l'àmbit agrícola i industrial. Tanmateix, la seva presència també és molt rellevant a dues de les capitals comarcals: Vilafranca del Penedès i el Vendrell. Un altre dels elements que explica un major grau de dispersió territorial dels residents africans és la major antiguitat dels fluxos migratoris respecte d'altres agrupacions continentals. Contràriament, en la major part dels municipis litorals i en tota la comarca del Garraf resten infrarepresentats. En aquest sentit, els preus més elevats del parc d'habitatges i el predomini econòmic del sector serveis actuen com a fre a l'assentament d'aquest col·lectiu.

Les pautes d'assentament territorial dels residents europeus mostren una forta preferència pels municipis litorals i per la comarca del Garraf.

La important concentració de residents europeus en els municipis litorals resta determinada per les dinàmiques metropolitanes i per la diferent condició socioeconòmica de bona part d'aquest col·lectiu, especialment en el cas dels nacionals de països de l'Europa més occidental. En

l'àmbit metropolità, però també en el conjunt del territori català en general, els europeus occidentals mostren una clara concentració en les àrees litorals, i el territori del Penedès no n'és una excepció. Existeix una concentració d'aquest col·lectiu en els municipis litorals i molt especialment a la comarca del Garraf. L'accés a un parc d'habitatge de major cost, derivat d'una condició socioeconòmica més elevada que la de la resta d'estrangers, les preferències migratòries lligades a factors socioambientals i un menor cost de la vida respecte dels països d'origen són les variables bàsiques que expliquen el seu comportament migratori i de distribució territorial. No obstant això, en el cas dels europeus de l'est les motivacions de caire econòmic i laboral són preponderants i per tant, la seva distribució territorial resta més lligada a l'accés a un parc d'habitatges assequible i a la proximitat de nuclis industrials. El cas més paradigmàtic seria el dels estrangers de nacionalitat romanesa, que presenten una important concentració en el municipi industrial de l'Arboç, al Baix Penedès, i a la capital del Garraf, Vilanova i la Geltrú, mentre que són clarament minoritaris al municipi de Sitges, que concentra una gran quantitat d'europeus procedents de l'Europa occidental.

Els residents americans mostren un assentament preferent en els municipis més poblats (urbans), amb especial incidència a Vilafranca del Penedès.

Les pautes d'assentament territorial de la població americana mostren una clara preferència pels municipis urbans. L'any 2008 els americans representen més del 30% dels estrangers residents en els municipis de més de 10.000 habitants, mentre que en els menors d'aquesta xifra no arriben a superar el 20% sobre el total dels estrangers. Es poden delimitar quatre zones d'assentament preferent dels americans en el territori penedesenc: els municipis litorals, els municipis de l'interior del Baix Penedès, Vilafranca del Penedès i les poblacions del nord-est de l'Alt Penedès, encapçalades per Sant Sadurní d'Anoia i Gelida. Contràriament, en els municipis de menys de 5.000 habitants els americans són clarament minoritaris. La forta penetració laboral de la població americana en el sector serveis ajuda a explicar aquesta concentració en els municipis de més població i litorals, atès que s'hi acumula la major part d'ocupacions d'aquest sector. Per tant, aquest col·lectiu de població presenta un perfil eminentment urbà, amb una forta concentració a Vilafranca del Penedès i en els municipis litorals (el 67% dels residents americans de l'Alt Penedès, resideixen a la seva capital).

La forta concentració dels residents asiàtics al centre de l'aglomeració metropolitana barcelonina genera una escassa presència d'aquest col·lectiu en l'àmbit penedesenc.

Els residents asiàtics tenen una presència molt minoritària a les terres del Penedès. L'escassa presència d'aquest col·lectiu al territori penedesenc s'explica per la forta concentració d'aquests en les àrees centrals de la Regió Metropolitana de Barcelona, en la qual estableixen les principals xarxes. Així doncs, el col·lectiu asiàtic a Catalunya presenta un perfil clarament urbà i té una presència residual en les àrees més perifèriques de l'àmbit metropolità, tal i com també es manifesta en el cas del Penedès. També cal destacar que la majoria de residents asiàtics de les comarques penedesenques són de nacionalitat xinesa. En relació a la distribució territorial, en els municipis penedesencs s'observa també una preferència pels municipis litorals per part d'aquest contingent de població. En cap municipi la proporció de residents asiàtics supera el 15% de la població estrangera, sent Sant Martí Sarroca, amb un 14,1%, el municipi que presenta un percentatge més elevat.

Per nacionalitats, els residents marroquins són majoritaris en 41 dels 47 municipis de les tres comarques penedesenques, incloent-hi les tres capitals de comarca.

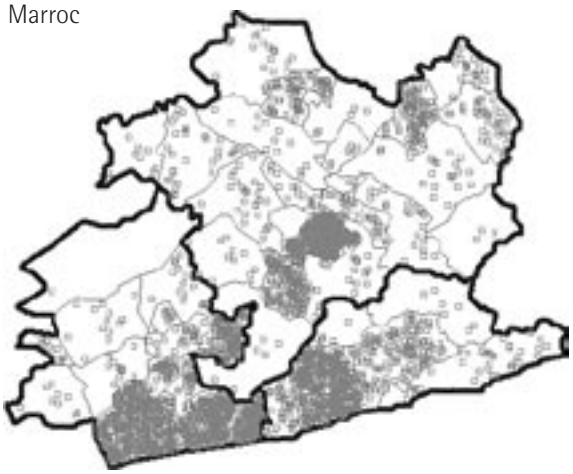
La població marroquina representa la nacionalitat amb una major proporció en la major part dels municipis del Penedès. La seva presència és predominant en 25 dels 27 municipis de l'Alt Penedès i en tots els del Baix Penedès excepte el Montmell. Però, en el cas del Garraf, només són la nacionalitat majoritària en la meitat dels municipis de la comarca. Pel que fa a la resta de municipis, els francesos són majoritaris en tres nuclis: Canyelles, el Montmell i Pacs del Penedès; mentre que els britànics ho són en dos municipis del Garraf: Sitges i Olivella. Finalment, els romanesos són els més nombrosos a Olesa de Bonesvalls. Els marroquins són, doncs, la nacionalitat amb una major implantació i difusió en els municipis penedesencs.

Distribució municipal dels estrangers de les 10 primeres nacionalitats del Penedès, 2008*

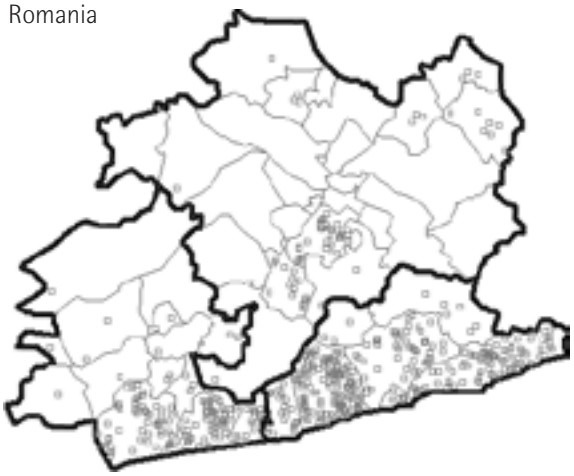
*Cada quadrat equival a 5 residents estrangers.

Font: elaboració pròpia a partir del Padró Continu del 2008.

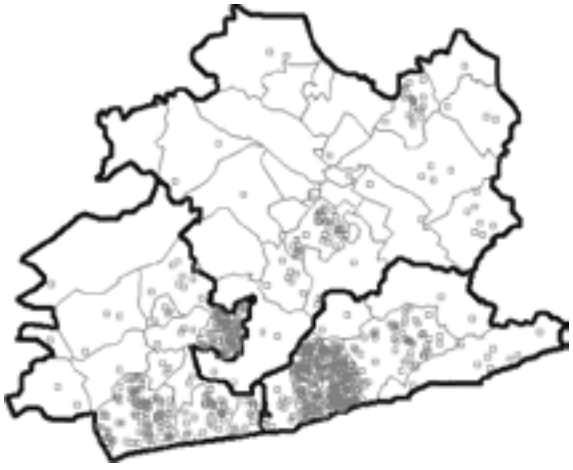
Marroc

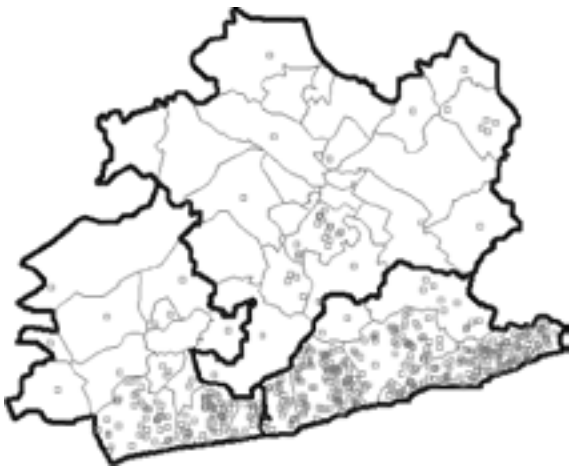
Romania

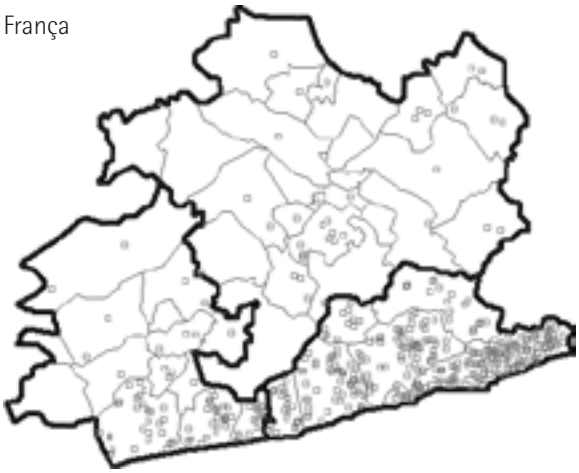
Argentina

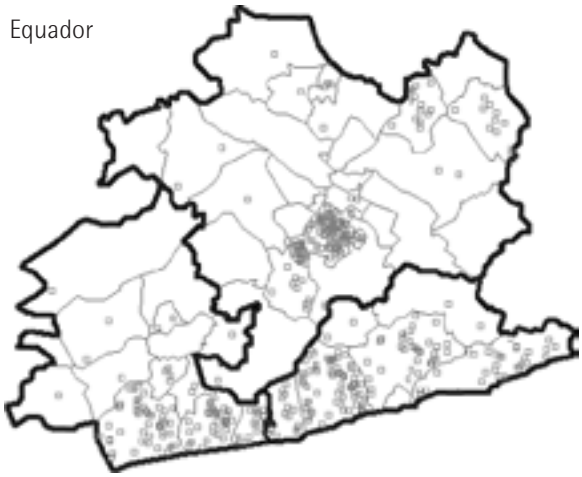
Itàlia

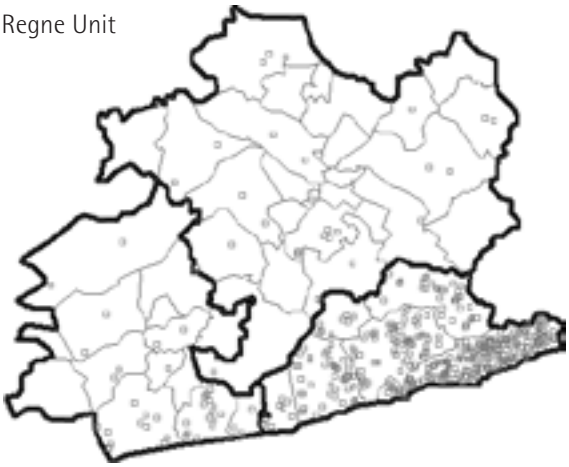
França

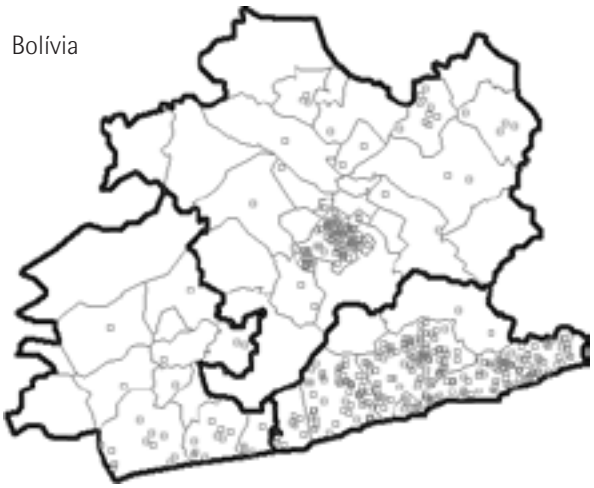
Equador

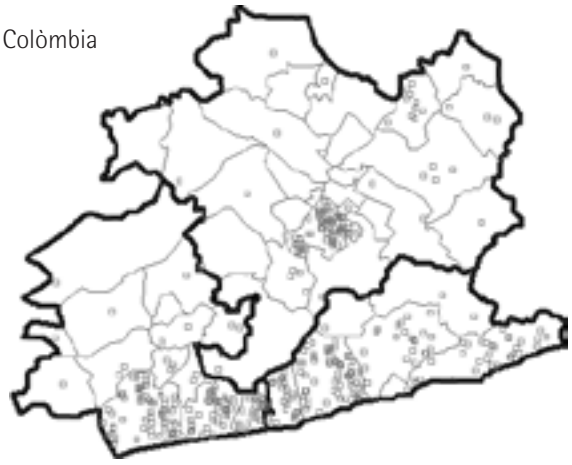
Regne Unit

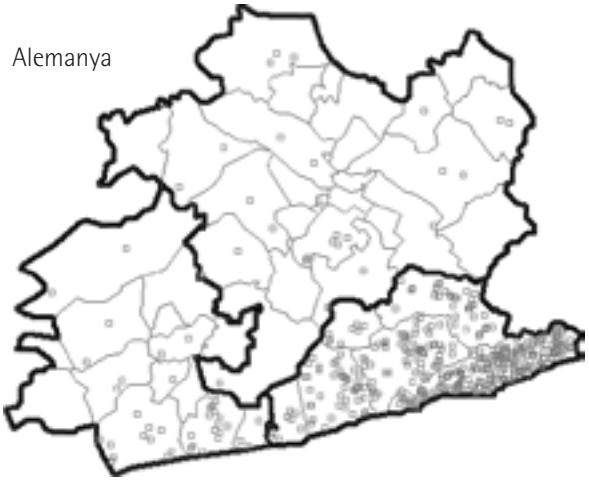
Bolívia

Colòmbia

Alemanya

L'ESTRUCTURA TERRITORIAL DE LES MIGRACIONS

L'estructura territorial dels fluxos migratoris dibuixa un espai predominant de les entrades procedents directament de l'estranger, i en menor mesura de l'Àrea Metropolitana de Barcelona.

Els fluxos migratoris protagonitzats per la població estrangera presenta uns patrons característics segons els àmbits territorials de procedència o de destinació definint així l'estructura territorial dels mateixos, és a dir, de quins àmbits territorials procedeixen els moviments dels immigrants estrangers i la destinació dels estrangers que emigren de les comarques penedesenques.

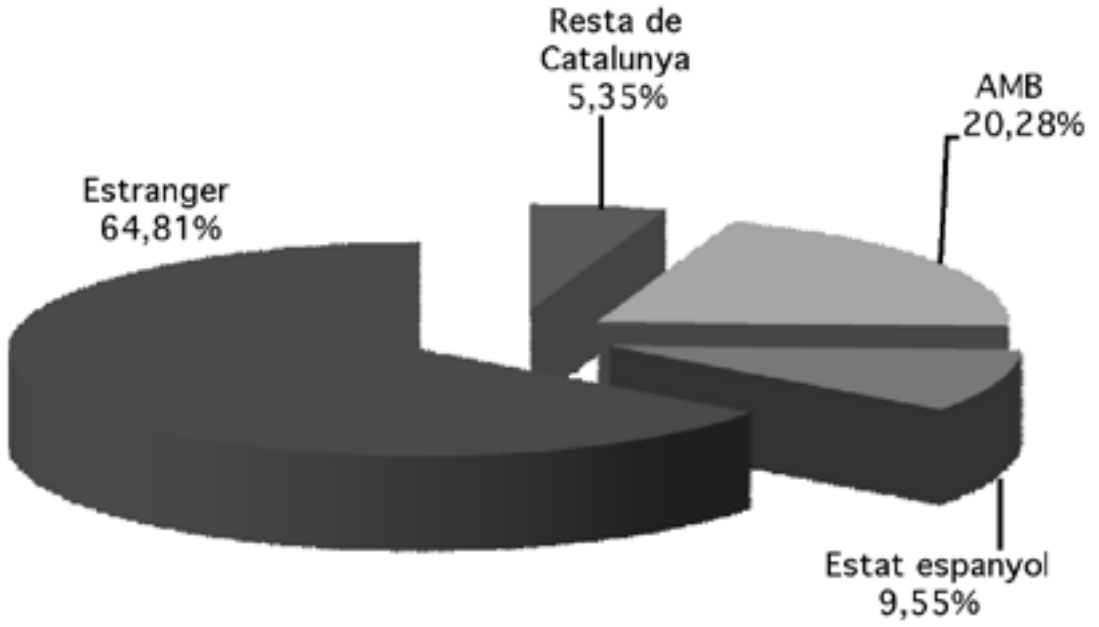
Durant el període d'estudi, hi ha un clar predomini de les entrades de persones estrangeres al Penedès que procedeixen directament de fora de les fronteres de l'Estat. Del total d'entrades realitzades per estrangers al llarg del període 1991-2007, el 65% provenen directament de l'estranger; en conseqüència, entre sis i set de cada deu moviments d'estrangers procedeixen directament de fora de l'Estat espanyol. Per tant, només una tercera part dels estrangers que arriben al territori penedesenc (un 35,2%) provenen d'algun altre municipi de Catalunya o de la resta de l'Estat espanyol. Aquesta estructura seria indicatiu de les dimensions de la internacionalització del fenomen migratori, per una banda, i per l'altra, que les fases de primeres migracions predominen per sobre dels processos de relocalització dins del propi territori, encara que el pes d'aquests últims és cada vegada major.

Per altra banda, un 20,3% de les entrades de població estrangera al Penedès procedeixen de l'Àrea Metropolitana de Barcelona. L'Àrea Metropolitana de Barcelona és un dels principals punts d'entrada dels estrangers a l'Estat, al mateix temps que rep fluxos de bona part del territori espanyol, especialment del litoral mediterrani. Però, l'àrea metropolitana barcelonina, també és un pols d'expulsió cap a la resta del territori català. Així doncs, el centre metropolità actua com a centre distribuïdor de la població estrangera al territori català i, el territori penedesenc no en queda exclòs. La situació de les comarques penedesenques, a la perifèria de les regions metropolitanes de Barcelona i de Tarragona n'afavoreix la intensitat.

Les entrades d'estrangers al Penedès que provenen d'altres punts de la geografia catalana o de l'Estat tant sols representen el 15%. La majoria d'aquestes entrades provenen de la zona del litoral mediterrani. En aquest sentit, el fet que Catalunya sigui un dels espais preferents d'assentament de la població estrangera, i en especial de la població marroquina, explicaria en bona mesura l'arribada d'estrangers en territori penedesenc després d'una primera etapa migratòria en d'altres municipis costaners de l'Estat espanyol.

Les pautes territorials segons les agrupacions continentals varien sensiblement entre elles. Les entrades al Penedès dels africans provenen principalment de l'estranger; la dels nacionals del continent americà, els europeus i els asiàtics provenen de l'estranger i de l'Àrea Metropolitana de Barcelona.

Distribució de les entrades segons la procedència territorial, 1991- 2007

Font: elaboració pròpia a partir de l'Estadística de Variacions Residencials de 1991 a 2007.

Les principals sortides efectuades pel estrangers des del Penedès tenen per destinació l'Àrea Metropolitana de Barcelona, en primer lloc, i en menor mesura la resta de l'Estat espanyol.

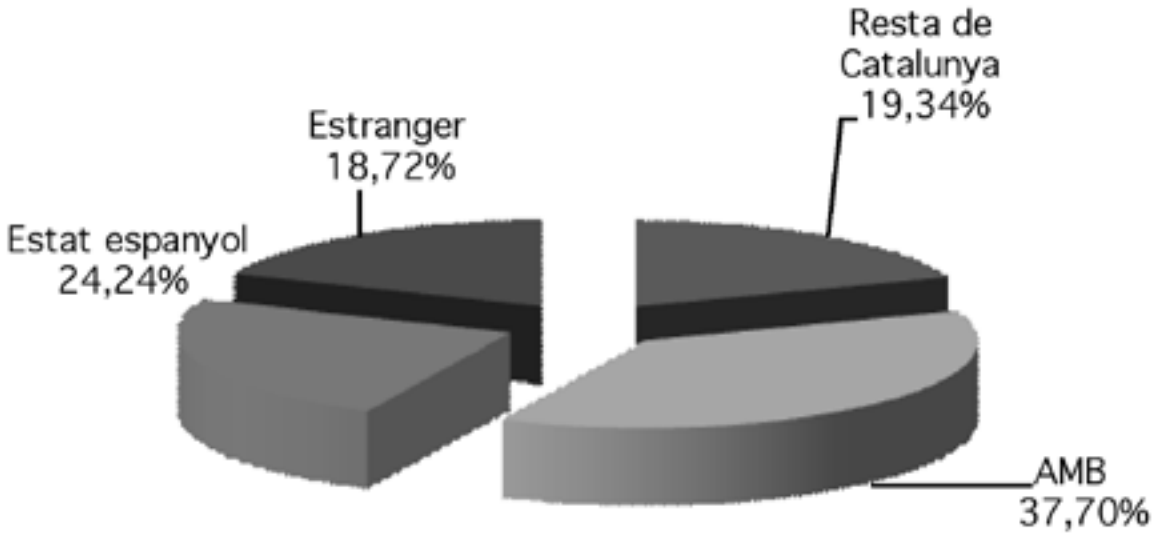
En relació a les sortides o emigracions realitzades per ciutadans estrangers des del Penedès la destinació predominant és l'Àrea Metropolitana de Barcelona (un 37,7% sobre el total de sortides). Així, doncs, la interrelació de les dinàmiques migratòries del Penedès restes lligades a la polaritat migratòria metropolitana.

Les sortides en direcció a la resta de l'Estat espanyol representen un 24,3%. Cal parlar, doncs, de l'establiment de xarxes migratòries entre el Penedès i certs territoris de l'Estat, atesa la força dels moviments migratoris entre aquests espais.

Per altra banda, les sortides en direcció a la resta de Catalunya representa el 19,3% del total, percentatge molt superior a les entrades procedents d'aquest àmbit territorial. Per consegüent, el territori penedesenc emet un volum considerable de sortides en direcció a la resta de Catalunya, de manera que es pot afirmar que el Penedès també és un territori emissor de població estrangera cap a la resta de Catalunya. El Camp de Tarragona (configurat pel binomi Tarragona-Reus) és un espai de referència pels estrangers que surten del territori penedesenc.

Finalment, les sortides cap a l'estranger arriben a representar el 18,7% del total. Caldrà prestar especial atenció en l'evolució durant els propers anys de les sortides cap a l'estranger, per tal d'observar si l'esclat de la crisi econòmica de 2008 provoca un increment significatiu de sortides amb aquesta destinació.

Distribució de les sortides segons la destinació territorial, 1991- 2007

Font: elaboració pròpia a partir de l'Estadística de Variacions Residencials de 1991 a 2007.

La majoria de sortides des del Penedès de les diferents agrupacions continentals tenen per destinació l''Àrea Metropolitana o la resta de l'Estat espanyol, exceptuant els africans amb destinació preferent per la resta de Catalunya i de l'Estat. El volum de sortides cap a l'estranger (migracions de retorn) són molt poc significatives, excepte en el cas dels europeus.
El Penedès es configura com un espai d'acollida de la població estrangera amb un creixement migratori preferent generat pels moviments provinents de l'estranger.

Els saldos migratoris resultants de les entrades i les sortides generades per la població de nacionalitat estrangera segons àmbit territorial d'origen i de destinació permeten definir els vincles migratoris (negatius o positius pel Penedès) preferents i la intensitat dels mateixos segons les agrupacions continentals.

L'estructura espacial dels fluxos migratoris per àmbits territorials presentaria el Penedès com un territori preferentment d'acollida de la població estrangera, on la primera font de procedència és directament des de l'estranger, la qual cosa voldria dir que existeixen xarxes socials de població estrangera establerta i assentada en el territori. Unes xarxes que també es reprodueixen en les altres fases dels processos migratoris dels estrangers: el Penedès és també un espai de destinació en els processos de relocalització de la població de nacionalitat estrangera que trien com a porta d'entrada l'AMB (nucli metropolità central) o altres municipis de l'Estat espanyol. No obstant això, també el Penedès, encara que amb baixa intensitat, és un espai de pas per alguns col·lectius, ja que presenta una relació negativa amb les migracions cap a la resta de Catalunya: les sortides vers aquest àmbit territorial superen les entrades.

L'any 2007 però, podria representar l'inici d'una nova etapa, marcada pel descens dels saldos migratoris a les tres comarques, la qual cosa es pot atribuir a: un descens de les entrades al territori penedesenc per part de la població estrangera i, simultàniament, un augment de les sortides. Una major perspectiva temporal, ens permetrà conèixer si aquesta nova fase es consolida amb el temps, coincidint amb el canvi de cicle econòmic, o si es tracta d'una situació estructural.

Les tres capitals comarcals, i especialment Vilafranca, són els principals nuclis que experimenten una major intensitat del fenomen migratori. També els municipis costaners penedesencs presenten intensitats elevades.

Vilafranca és en general la capital comarcal que experimenta una major intensitat del fenomen migratori, donat que exerceix d'espai central de la comarca i és l'únic pol d'atracció significatiu dins del territori comarcal. Per la seva banda, Vilanova i el Vendrell, a pesar que també es presenten com a polaritats migratòries compateixen amb altres municipis, especialment de la costa, com Sitges o Calafell.

L'Alt i el Baix Penedès són les comarques amb un major dinamisme migratori. Són, per tant, les comarques que han experimentant una transformació més profunda del territori i de la població. El turisme de costa, el desenvolupament econòmic generat per l'alt nivell de construcció d'habitatges o la construcció de vies de comunicació són algunes de les claus explicatives d'aquests fenomen.

VALORACIONS FINALS

La intensitat migratòria de la població estrangera al Penedès i al conjunt de Catalunya han representat en els darrers anys una de les variable més importants per explicar el fort creixement demogràfic català (a causa de la minva del creixement natural), així com la redistribució de la població en el territori. Un fenomen que, a la vegada està estretament relacionat amb la dinàmica del mercat de l'habitatge, del desenvolupament econòmic local i regional i de les característiques del mercat i de les oportunitats laborals. Les característiques pròpies de cada comarca del Penedès segons els paràmetres anteriors, han afavorit que els processos migratoris no siguin homogenis i presentin trets distintius per a cadascuna de les comarques. Les variables geogràfiques interior/costa o rural/urbà i les variables demogràfiques sexe i edat continuen explicant el comportament migratori dels diferents col·lectius de població estrangera.

L'anàlisi de la mobilitat és, per tant, un bon indicador no només per conèixer les dinàmiques migratòries i les pautes d'assentament de la població, sinó també per conèixer les dinàmiques socioeconòmiques que succeeixen en el territori en el procés de transformació territorial i funcional derivat del fort desenvolupament econòmic i urbanístic del conjunt del país durant els darrers anys.

El Penedès ha entrat en un procés irreversible on la diversitat cultural i geogràfica de la població resident i la mobilitat general de la població està cada vegada més present a la societat i en el mode de vida de les persones. Un augment de la diversitat i de la mobilitat que defineix una nova realitat social més complexa i una tendència cap a la disminució de l'assentament de llarga durada, amb un augment de les possibilitats de canvi.

Per altra banda, el cicle econòmic de crisi que es viu actualment difícilment es traduirà en un fort creixement de les migracions de retorn. Si bé, pot influir o condicionar els fluxos internacionals d'entrada, la població resident estrangera continua percebent el territori català i penedesenc com un espai de majors oportunitats respecte els seus llocs d'origen. La societat penedesenca, igual que el conjunt català, ha canviat la seva estructura i composició, i aquesta és ja una realitat irreversible. Aquest és i serà un dels nous reptes que haurà d'afrontar la societat catalana i penedesenca del futur. Haurem d'aprendre, en definitiva, a gestionar una nova realitat, no només per part de les administracions públiques, sinó en el si de la societat d'acollida.